

เรื่องเล่าความสำเร็จการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้วยกระบวนการใช้
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สวนลุงนิล อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร
Narrative of Success on Agro-Tourism Management in Sufficiency
Economy Paradigm at Suan Lung Nin, Tungtako District, Chumphon
Province.

อธิป จันทรสุรีย์¹

Athip.jan@kbu.ac.th

พิทักษ์ ศิริวงศ์²

phitak@ms.su.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาความสำเร็จการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้วยกระบวนการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สวนลุงนิล อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นายสมบูรณ์ ศรีสุบัติ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีวิทยาการศึกษาประวัติชีวิตและเรื่องเล่า โดยการสัมภาษณ์แบบอัตชีวประวัติ (Autobiography) ร่วมกับแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

จากการวิจัยพบว่า เริ่มจากชีวิตการทำงานที่หลากหลายของลุงนิล พบทั้งปัญหา อุปสรรค จนทำให้ประสบความสำเร็จ และไม่ประสบความสำเร็จ รวมถึงปัญหานี้สิน ด้วยพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการทำเกษตรกรรมทฤษฎีใหม่ ทำให้ลุงนิลเริ่มสนใจศึกษาเรียนรู้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มลงมือด้วยการปลูกพืชแบบผสมผสาน ไม่ใช้สารเคมี เปลี่ยนมาเป็นการเกษตรแบบอินทรีย์ และใช้ EM หรือน้ำจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์ต่อพืชแทน ใช้วิธีปลูกพืชหมุนเวียนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ลุงนิลมุ่งมั่น ตั้งใจ ด้วยการเดินรอยตามพ่อ ทำการเกษตรด้วยความพอเพียง หลังจากนั้น 7 ปี ลุงนิลสามารถปลดหนี้สินได้หมด หลังจากที่ลุงนิลน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการทำการเกษตรและการดำเนินชีวิตจนประสบความสำเร็จ ทำให้ลุงนิลได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร โดยมี

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

² รองศาสตราจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เจตนาที่เผยแพร่เผยแพร่ แบ่งปัน และขยายผลแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่เพื่อนบ้าน ชุมชน เกษตรกรในพื้นที่ และผู้ที่สนใจ ลุงนิลเริ่มมีแนวคิดสนใจด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น จึงสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงขึ้นในรูปแบบฐานการเรียนรู้ ด้วยการเกษตร การดำรงชีวิตด้วยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข และการจัดการด้านการท่องเที่ยว ทำให้ลุงนิลได้รับรางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย ปี 2553 ประเภทแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรดีเด่น

คำสำคัญ: ความสำเร็จ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร กระบวนทัศน์ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

The objective of the research is to investigate the Narrative of Success on Agro-Tourism Management in Sufficiency Economy Paradigm at Suan Lung Nin, Tungtako District, Chumphon Province. The main source of information is from Somboon Srisubat. The Autobiography and semi-structure interview were applied in this qualitative research.

The research found that starting from Lung Nin various experiences encountered with problems and setbacks and failure and success including debt problems. With the King's saying about sufficiency economy and new theory agriculture, he started to study the philosophy and to plant chemical free polyculture and transformed to organic agriculture as well as cover crops. Lung Nin is confident and has an intention to follow father's footsteps with sufficiency economy philosophy. Then 7 years later, he could write off his debt. He has applied the philosophy to his agricultural activities and his daily life. His success story inspired him to establish Sufficiency Economy Learning Center at Chong Mai Kaew, Tungtako, Chumphon province. He intended to disseminate, share and expand the Sufficiency Economy Philosophy to his neighborhood communities, farmers and those who are interested. Lung Nin then started to be interested in tourism and created sufficiency economy learning activities in the form of based learning. Then the Tourism Authority of Thailand has visited him and proposed him to participate in Tourism Industry in 2010 with two circles and three conditions of the sufficiency economy philosophy as well as tourism management. He obtained the tourism industry award of outstanding Agro-tourism in that year.

Keywords: success, Agro-tourism management, paradigm, sufficiency economy theory

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ประเทศ
ไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่

สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่
ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นทั้ง
โอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ
โดยเฉพาะข้อผูกพันที่จะเป็นประชาคมอาเซียน

ในปี พ.ศ.2558 จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็ง ขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถ ปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้ อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาประเทศให้ ก้าวหน้าต่อไปเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของ สังคมไทยตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, ออนไลน์, 2559)

จากสถานะของประเทศและบริบทการ เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ประเทศกำลังประสบอยู่ ทำให้การกำหนดวิสัยทัศน์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยังคงมีความต่อเนื่องจากวิสัยทัศน์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และกรอบหลักการของการวางแผน ที่น้อมนำและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการ พัฒนาอย่างมีส่วนร่วม การพัฒนาที่ยึดหลัก สมดุล ยั่งยืน โดยวิสัยทัศน์ของการพัฒนาใน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ต้องให้ความสำคัญกับการ กำหนดทิศทางพัฒนาที่มุ่งสู่การเปลี่ยน ผ่านประเทศไทยจากประเทศที่มีรายได้ปาน กลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง มีความมั่นคง และยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และ นำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ระยะยาว “มั่นคง มั่ง คั่ง ยั่งยืน” ของประเทศ (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, 2559) ทั้งนี้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่น้อมนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติของ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) แล้ว แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงยังได้น้อมนำมา เป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาการ ท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2555-2559 เพื่อสร้าง ความยั่งยืนให้กับการท่องเที่ยวของประเทศ โดย มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันรอบด้านในทุกมิติที่เกี่ยวข้อง กับการท่องเที่ยว เพื่อมุ่งสร้างรายได้เพิ่มควบคู่ กับการกระจายรายได้สู่สังคมอย่างเป็นธรรม พร้อมทั้งสร้างกลไกการทำงานโดยการมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วน เพื่อเป็นพลังขับเคลื่อน แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติ ให้เกิดผลชัดเจนทั้งในระดับประเทศและพื้นที่

ในปี 2558 หลายประเทศมักจะให้ ความสำคัญต่อการส่งเสริมภาคการท่องเที่ยว เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของตนเอง ซึ่งทำให้ระดับ การแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในเวทีโลกมีความ รุนแรงเพิ่มขึ้น ซึ่งประเทศไทยถือได้ว่าเป็น ประเทศที่มีรายได้จากภาคอุตสาหกรรม ท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก และเป็นประเทศที่ จำเป็นต้องมีการแข่งขันกับนานาประเทศเป็น อย่างมาก สำหรับสถานการณ์ท่องเที่ยวใน ประเทศ คาดว่าตลอดทั้งปี 2557 ที่ผ่านมา มี ชาวไทยเดินทางท่องเที่ยวในประเทศประมาณ 136 ล้านคน-ครั้ง และก่อให้เกิดรายได้ 0.68 ล้านล้านบาท ขยายตัวประมาณร้อยละ 3 จากปี ที่ผ่านมา โดยเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของ จำนวนนักท่องเที่ยวและการใช้จ่ายของ

นักท่องเที่ยว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557) ซึ่งการท่องเที่ยวนอกจากจะเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปแบบเงินตราแล้ว ยังมีความสำคัญในการช่วยกระตุ้นการผลิต และนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งนี้ก่อให้เกิดการจ้างงาน และกระจายรายได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของท้องถิ่นและก่อให้เกิดการกระตุ้นทางเศรษฐกิจ สำหรับความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคมของประเทศ คือ การยกมาตรฐานการครองชีพของคน ช่วยสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่นอีกทั้งยังเป็นการช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551) ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวหนึ่งที่สามารถช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม นั่นก็คือ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรเกษตร เช่น การส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์หรือเกษตรธรรมชาติ มักจะไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากการผลิตที่มีรายได้ไม่มากพอที่สามารถจูงใจเกษตรกรได้ จึงมีการส่งเสริมให้การเกษตรดังกล่าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สามารถตอบสนองทั้งรายได้จากธุรกิจการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรเกษตร (เทพกร ณ สงขลา, 2554) โดยที่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นกิจกรรมหนึ่งในกระบวนการพัฒนาชนบท เป็นการเชื่อมโยงระหว่างการเกษตรและการท่องเที่ยว ที่ส่งผลต่อ

การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและ การจัดสรรผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม (Jan & Karel, 2004) ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ประสบความสำเร็จโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ สวนลุงนิล อำเภอยางตลาด จังหวัดอุดรธานี

สวนลุงนิล หรือ นายสมบูรณ์ ศรีสุบัติ ผู้ได้รับรางวัล Tourism Awards ปี 2553 ประเภทแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เกษตรกรซึ่งน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตรจนสามารถปลดหนี้ได้หมด มีการแบ่งปันความรู้ให้เกษตรกรรายอื่น ๆ ด้วยการเปิด ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติพืชมงคล 9 ชั้น โดยใช้พื้นที่เพียง 17 ไร่ ซึ่งสวนลุงนิล พร้อมเปิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในลักษณะโฮมสเตย์ในพื้นที่ ทั้งนี้สวนลุงนิลได้รับการจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอยางตลาด จังหวัดอุดรธานี มีเจตนารมณ์ที่จะเพื่อแม่ แบ่งปันและขยายผลปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่เพื่อนบ้าน ชุมชน เกษตรกรในพื้นที่และอำเภอใกล้เคียง รวมทั้งผู้สนใจทั่วไปด้วย ซึ่งขณะนี้คนในชุมชน ได้เข้ามาเรียนรู้และปรับตัวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง

จากการประสบความสำเร็จในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการด้านการเกษตรและการจัดการการท่องเที่ยวสวนลุงนิล จนได้รับรางวัล Tourism Awards ปี 2553 ประเภทแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงมีความสำคัญในการศึกษาเรื่อง เรื่อง

เล่าความสำเร็จการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้วยกระบวนการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สวนลุงนิล อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร ทั้งนี้เพื่อเป็นการศึกษากระบวนการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ประสบความสำเร็จ โดยอาศัยการถอดบทเรียนความสำเร็จ จากการเผชิญปัญหา การน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การขยายสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตร นำเสนอตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอันสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถเป็นแบบอย่างให้กับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่อื่น อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของเกษตรกรด้านผลผลิตที่มีราคาต่ำ หรือการลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความสำเร็จของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้วยกระบวนการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สวนลุงนิล อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ความสำเร็จของสวนลุงนิล อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร ที่นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถนำมาปรับใช้กับ

ธุรกิจที่เกี่ยวข้องได้ ทั้งนี้ยังสามารถเป็นต้นแบบให้กับการจัดการท่องเที่ยวอื่น ๆ ต่อไปได้

วิธีการวิจัย

การวิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีวิทยาการศึกษา ประวัติชีวิตและ เรื่องเล่า (Life History and Narrative Approach)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นายสมบูรณ์ ศรีสุบัติ เจ้าของสวนลุงนิล อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนการศึกษาเอกสาร (documentary research) โดยเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากการศึกษาหนังสือ ตำรา เอกสาร บทความ งานวิจัย บทสัมภาษณ์ และวีดิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับสวนลุงนิล อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร

2. ขั้นตอนการสัมภาษณ์ โดยเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) จากการสัมภาษณ์ นายสมบูรณ์ ศรีสุบัติ เจ้าของสวนลุงนิล อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi structured interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีการวางแผนและกำหนดแนวคำถามไว้

พอประมาณแบบหลวม (loosely structure) สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structured interview) ที่กำหนดแนวคำถามเพื่อเชื่อมโยงกับประเด็นหรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาไว้พอประมาณ ตามกรอบแนวคิดที่ต้องการศึกษา โดยผู้ศึกษายึดหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยนำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างไปตรวจสอบกับอาจารย์ที่ปรึกษา ก่อนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเอกสาร (documentary research)

เป็นขั้นตอนแรกในการศึกษาผลงานที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด เพื่อนำมาประกอบ การศึกษาการศึกษาเอกสารจากหนังสือ ตำรา เอกสาร บทความ งานวิจัย บทสัมภาษณ์ และวิดีโอ ที่เกี่ยวข้องกับสวนลุงนิล อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร จะช่วยในการกำหนดประเด็น เน้น การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยคำนึงถึงบริบทของข้อมูลเอกสารที่นำมา วิเคราะห์ประกอบว่ามีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบอัตชีวประวัติ

(Autobiography) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) และ การบันทึกข้อมูลด้วยการเขียน บันทึกเสียง ภาพถ่าย โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi structured interview) ที่มีแนวคำถามที่สอดคล้องกับประเด็นในการศึกษา แต่สามารถมีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ ในการวิเคราะห์ผลข้อมูล ผู้วิจัยใช้หลักการอุปมาน (Inductive Approach) โดยอาศัยการวิเคราะห์และการสังเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่ออธิบายผลที่เกิดขึ้นโดยการวิเคราะห์ ทำการแยกแยะจัด ข้อมูลเข้าหมวดหมู่ ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ และ จุดเด่นหรือจุดที่สำคัญของข้อมูล ส่วนการสังเคราะห์ ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลสองสิ่งขึ้นไปมาทำการตีความ (Interpretation) และแปลผลเพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ ทราบความหลากหลายของข้อมูล ความสอดคล้อง และเชื่อมโยงกับแนวคิดหรือทฤษฎี

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ ด้วยรูปแบบวิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และการวิเคราะห์เพื่อสร้างเรื่องเล่า (Narrative Analysis) โดยการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล แยกแยะเป็นหมวดหมู่ ตีความ และนำเสนอด้วยการบรรยายแบบเล่าเรื่อง โดยนำเสนอข้อมูลในแต่ละประเด็นที่ทำการศึกษา บรรยายเป็นเรื่องราว

พร้อมภาพประกอบ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยต้องทำการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Investigator Triangulation) ดังนี้

การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ ได้ใช้วิธีการจดบันทึก การบันทึกเสียง การถ่ายภาพ และการถ่ายวิดีโอ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและตรงกัน

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า ความสำเร็จการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้วยกระบวนการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สวนลุงนิล อำเภอกู่ตะเภา จังหวัดชุมพร เริ่มจากชีวิตการทำงานที่หลากหลายของลุงนิล พบทั้งปัญหาอุปสรรค จนทำให้ประสบความสำเร็จ และไม่ประสบความสำเร็จบ้าง แต่แม้การตัดสินใจของลุงนิลที่ต้องเช่าร้านอาหารทั้ง 9 ร้าน และนำเงินจำนวน 2 ล้านบาท มาลงทุนทำสวนทุเรียนทั้งหมด จนทำให้ลุงนิลต้องพบกับปัญหานี้สินจนคิดค่าตัวตาย แม้การตัดสินใจที่อาจผิดพลาดในครั้งนั้น แต่มันกลับเป็นโอกาสที่ยิ่งใหญ่สำหรับลุงนิลในวันนี้ จากพระราชดำรัสของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการทำเกษตรกรรมทฤษฎีใหม่ ซึ่งพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเหมือนกับการจุดประกายความคิด ทำให้ลุงนิลคิดกลับมาสู่ และมีกำลังใจอีกครั้ง และทำให้ลุงนิลเริ่มสนใจศึกษาเรียนรู้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยเข้ารับการอบรมที่ชุมพรคาบาน่า รีสอร์ท และได้พบกับอาจารย์วิวัฒน์ ศัลยกำธร ลุงนิลจึงเริ่มลงมือด้วยการ ปลูกพืชแบบผสมผสาน ไม่ใช่สารเคมี เปลี่ยนมาเป็นการเกษตรแบบอินทรีย์ และใช้ EM หรือน้ำจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์ต่อพืชแทน ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ย พร้อมทั้งหันมาใช้วิธีปลูกพืชหมุนเวียนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ลุงนิลมุ่งมั่น ตั้งใจ ด้วยการเดินรอยตามพ่อ ทำการเกษตรด้วยความพอเพียง หลังจากนั้น 7 ปี ลุงนิลสามารถปลดหนี้สิน จำนวน 3 ล้านบาท ได้หมดจนวันนี้ทำให้ลุงนิลหมดปัญหาเรื่องหนี้สิน มีเงินเก็บออมสามารถเลี้ยงครอบครัว และเป็นแบบอย่างให้กับเพื่อนบ้านในชุมชนได้ หลังจากที่ลุงนิลน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการทำการเกษตรและการดำเนินชีวิตจนประสบความสำเร็จ ทำให้ลุงนิลได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอกู่ตะเภา จังหวัดชุมพร โดยมีเจตนารมณ์ที่จะเผยแพร่ แบ่งปัน และขยายผลแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่เพื่อนบ้าน ชุมชนเกษตรกรในพื้นที่ และผู้ที่สนใจ

จากความสำเร็จในการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจมาใช้ในการดำเนินชีวิต และเริ่มมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมสวนลุงนิลมากขึ้น ด้วยความโดดเด่นในการทำเกษตรพืชคอนโด 9 ชั้น จนทำให้ลุงนิลเริ่มเป็นที่รู้จักจากประสบการณ์ที่ได้มีส่วนร่วมและการศึกษาการจัดการด้านการท่องเที่ยวของผู้ที่มีประสบการณ์ ทำให้ลุงนิลเริ่มมีแนวคิดสนใจด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น จึงสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงขึ้นในรูปแบบฐานการเรียนรู้ หลังจากนั้นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมาเยี่ยมชมสวนลุงนิล และได้นำเสนอลุงนิลเข้าชิงรางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย ปี 2553 และทำให้ลุงนิลได้รับรางวัลอุตสาหกรรมการ

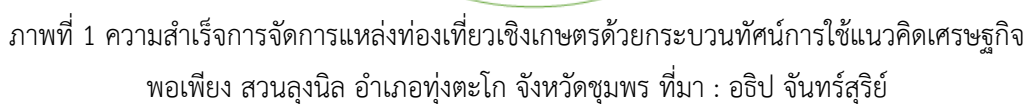
ท่องเที่ยวไทย ปี 2553 ประเภทแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรดีเด่น หลังจากได้รับรางวัลทำให้มีรายการโทรทัศน์เข้ามาถ่ายทำความสำเร็จของลุงนิลมากขึ้น ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชม ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ลุงนิลยังมีความคิดต่อยอดด้านการท่องเที่ยว โดยจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวในจังหวัดชุมพร “ตามรอยกินรี” ซึ่งจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดชุมพร ที่ได้รับรางวัลกินรี การใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสวนลุงนิล อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร จนได้รับความสำเร็จ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยอาศัยกระบวนการดังต่อไปนี้

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎี 3 ท่วง 2 เงื่อนไข	การจัดการสวนลุงนิล อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร
3 ท่วง	
ความพอประมาณ	ลุงนิลได้ตระหนักถึงวิถีการดำเนินชีวิตด้วยความพอประมาณ โดยมีบทเรียนจากการประกอบธุรกิจร้านอาหาร และการทำสวนทุเรียน ประกอบกับการศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ลุงนิลเริ่มทำการเกษตรด้วยความพอประมาณ เช่น การปลูกพืชแบบผสมผสาน ไม่ใช้สารเคมี เปลี่ยนมาเป็นการเกษตรแบบอินทรีย์ สำหรับค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร หันมาใช้ EM หรือน้ำจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์ต่อพืชแทน ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ย พร้อมทั้งหันมาใช้วิธีปลูกพืชหมุนเวียนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส
การมีเหตุผล	ลุงนิลมีการกำหนดแนวทางปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีการวางแผน การจัดกิจกรรม และสร้างข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงคนในชุมชน โดยมีการคัดเลือกตัวแทนในการเป็นผู้นำกลุ่ม ซึ่งอาศัยเหตุผลในการตัดสินใจ ใช้ปัญหาเป็นบทเรียนในการเรียนรู้

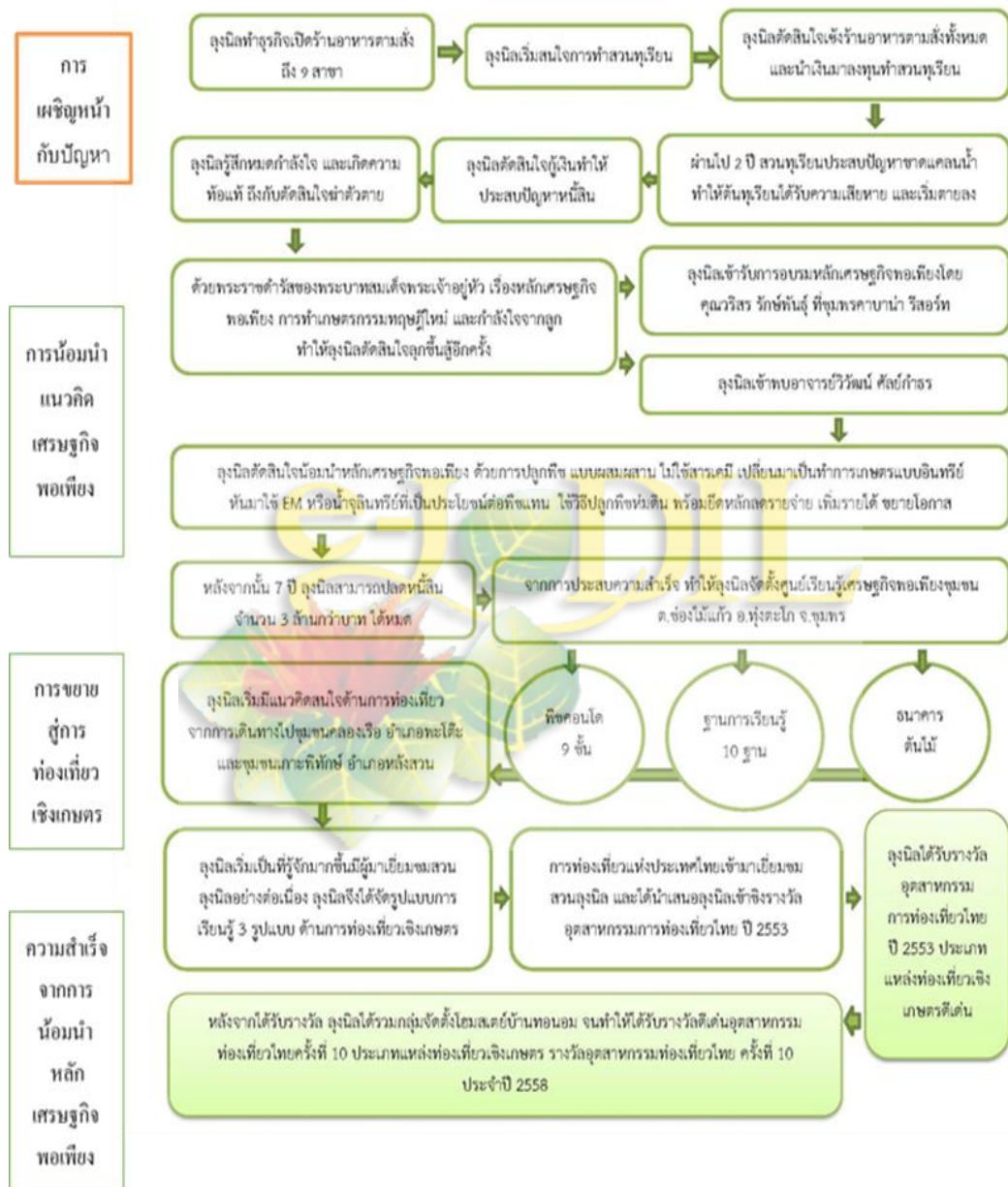
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎี 3 ท่วง 2 เงื่อนไข	การจัดการสวนลุงนิล อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร
การมีภูมิคุ้มกันที่ดี	การรวมกลุ่มจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร เพื่อเผยแพร่ แบ่งปัน และขยายผลแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่เพื่อนบ้าน ชุมชน เกษตรกรในพื้นที่ และผู้ที่สนใจ และการเข้าร่วมโครงการจากภูผาสู่มหานครเป็นส่วนช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนเตรียมพร้อมกับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น
2 เงื่อนไข	
ความรู้	ลุงนิลได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร เพื่อเผยแพร่ แบ่งปัน และขยายผลแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่เพื่อนบ้าน ชุมชน เกษตรกร ในพื้นที่ และผู้ที่สนใจ รวมทั้งการสัมภาษณ์ทางรายการวิทยุ โทรทัศน์ ทำให้ความรู้ด้านการจัดการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น และสามารถเป็นแบบอย่างให้กับธุรกิจอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้
คุณธรรม	การดำเนินชีวิต การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว และการรวมกลุ่มของลุงนิล แสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจ เห็นถึงประโยชน์ส่วนรวม และต้องการที่จะพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของตนเองรวมทั้งการเผยแพร่ความรู้ และประสบการณ์ของตนเอง เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติผ่านรายการโทรทัศน์ และรายการวิทยุ รวมทั้งความซื่อสัตย์ที่ลุงนิลปลูกพืชผักปลอดสารพิษ ทำให้ผู้บริโภคได้รับประทานอาหารที่ปลอดภัย สะอาด และมีประโยชน์

จากความสำเร็จการจัดการแหล่ง
ท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้วยกระบวนการ
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สวนลุงนิล อำเภอทุ่ง

ตะโก จังหวัดชุมพร ตามองค์ประกอบ
ท่องเที่ยวเชิงเกษตร นีออน ศรีสมยง (2545)
สามารถนำเสนอในรูปแบบแผนภาพได้ ดังนี้

❖ Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning (e-JODIL) ❖

ภาพที่ 2 การดำเนินชีวิตของลุงนิลจากการเผชิญปัญหาสู่ความสำเร็จ

สวนลุงนิล อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

ที่มา : อธิป จันทรสุรีย์

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า ด้านทรัพยากร การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ลงทุนปลูกพืชแบบผสมผสาน ไม่ใช้สารเคมี ทำการเกษตรแบบอินทรีย์ และใช้ EM หรือน้ำจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์ต่อพืชแทน ใช้วิธีปลูกพืชหมุนเวียนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นต้นทุนทรัพยากรการท่องเที่ยวเกษตรที่สำคัญได้ โดยมีบทเรียนจากการประกอบธุรกิจร้านอาหารและการทำสวนทุเรียน ประกอบกับการศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ลงทุนเริ่มทำการเกษตรด้วยความพอประมาณ จนประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับสุรชัย ภัทรบรรเจิด (2551) กล่าวว่า การเอาประสบการณ์ในอดีตมาเป็นบทเรียน (Learning from Experience) เป็นคุณลักษณะสำคัญที่ควรจะต้องปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบการ เป็นการมองผลงานในอดีตที่เคยทำผิดพลาด นำมาเป็นบทเรียนสะท้อนไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้นอีก หรือนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานหรือนำไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการทำงาน ให้มุ่งไปสู่การทำงานที่ดีกว่าเดิม

ด้านตลาดการท่องเที่ยวผ่านการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว และการรวมกลุ่มของลงทุน แสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจ เห็นถึงประโยชน์ส่วนรวม และต้องการที่จะพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของตนเอง รวมทั้งการเผยแพร่ความรู้ และประสบการณ์ของตนเอง เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติผ่านรายการโทรทัศน์ และรายการวิทยุ สอดคล้อง ทิพย์สุตา พุฒจรัส (2556) ได้ศึกษา

เรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนสลักคอก จังหวัดตราด ผลการวิจัยพบว่า การแบ่งปันความรู้ และสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนา และผู้เข้ามาแสวงหาประโยชน์จากชุมชน สร้างนักอนุรักษ์ มีจิตสาธารณะ และมีส่วนร่วมฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การคงอยู่วิถีชีวิตวัฒนธรรมและอาชีพดั้งเดิมของชุมชน มีสวัสดิการพื้นฐานแก่คนในชุมชน ชุมชนพึ่งตนเอง มีเครือข่ายการเรียนรู้และความร่วมมือกับองค์กรภาคส่วนต่าง ๆ การเกิดความสามัคคีของคนในชุมชนจากความร่วมมือทำงานร่วมกันและเยาวชนเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน

ด้านบริการการท่องเที่ยว มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร โดยมีเจตนารมณ์ที่เผยแพร่ แบ่งปัน และขยายผลแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่เพื่อนบ้าน ชุมชนเกษตรกรในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว โดยแบ่งเป็นฐานการเรียนรู้ทั้งหมด 10 ฐาน โดยได้จัดรูปแบบการเรียนรู้ 3 รูปแบบสอดคล้องกับ อธิป จันทรสุรีย์ (2558) ได้ศึกษาเรื่องความสำเร็จบนฐานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาจังหวัดชุมพร ผลการวิจัยพบว่า ชุมพรคาบาน่า รีสอร์ท ธุรกิจบริการที่น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา

ประยุกต์ใช้ในธุรกิจบริการ ได้เป็นผู้ดำเนินการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชน ให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม สามารถรักษาหรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับระบบนิเวศ โดยใช้ทรัพยากรการผลิตอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพไม่ก่อให้เกิดผลเสียทั้งในระยะสั้นและระยะยาวจนถึงคนรุ่นต่อไป และสอดคล้องกับ นกัสนันท์ วินิจวรกริกกุล (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านสาแพะ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง พบว่า ด้านความพอประมาณ ชาวบ้านได้ตระหนักถึงวิถีการดำเนินชีวิต คือ มีความเรียบง่าย มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน สามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เลี้ยงสัตว์ ปลูกผักใช้ปุ๋ยธรรมชาติ วับริโภคในครัวเรือน และใช้บริการนักท่องเที่ยว ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการท่องเที่ยว สร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน และมีการอนุรักษ์ธรรมชาติ พัฒนาวัฒนธรรมที่ดีในวิถีชุมชนของ บ้านสาแพะ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัย พบว่า ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ ความโดดเด่นในการทำเกษตรพืชคอนโด 9 ชั้น ของลุงนิล จากประสบการณ์ที่ได้มีส่วนร่วมและการศึกษาการจัดการด้านการท่องเที่ยวของผู้ที่มีประสบการณ์

ในจังหวัดชุมพร ลุงนิลอาจนำความโดดเด่นในการทำเกษตรพืชคอนโด 9 ชั้น มาใช้เป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยว หรือสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ด้านตลาดการท่องเที่ยว ลุงนิลอาจเพิ่มการประชาสัมพันธ์ ผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ต หรือแอปพลิเคชันการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของตนเอง เพื่อเป็นช่องทางการเข้าถึงข้อมูลของนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง และสร้างการเรียนรู้ให้แก่นักท่องเที่ยว

ด้านบริการการท่องเที่ยว อาจมีการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวในจังหวัดชุมพร “ตามรอยกินรี” ซึ่งจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดชุมพร ที่ได้รับรางวัลกินรี ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และชุมชน ควรร่วมการวางแผนดำเนินการเพื่อให้โครงการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วได้ประสานความร่วมมือกับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภออื่น ๆ หรือจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งโครงการที่กำลังจะเกิดขึ้นที่ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะส่วนงานต่าง ๆ ของจังหวัดชุมพร ควรให้การสนับสนุน อันจะสามารถเป็นโครงการต้นแบบที่นำไปประยุกต์ใช้ของผู้ที่สนใจได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยในครั้งนี้ นอกจากผลการวิจัยที่ได้รับแล้วนั้น ผู้วิจัยได้พบประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจที่คาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปขยายเพื่อเป็นประเด็นศึกษาต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาศักยภาพของชุมชน ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เจ้าของพื้นที่ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อให้เกิดความยั่งยืนด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องต่อไป

2. ควรมีการศึกษา การจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือเส้นทางท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดชุมพร เพื่อสร้างความเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยว และสร้างสิ่งดึงดูดใจใน การเดินทางท่องเที่ยว โดยใช้เส้นทางท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12*.
- ไชยรัตน์ ปราณีและคณะ.(2551). *โครงการวิจัยเอกสาร ชุมชนต้นแบบที่นำแนวพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- เดชา ไต๋สูงเนิน. (2543). *การบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตร กรณีศึกษา บ้านม่วงคา ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่*. (การค้นคว้าแบบอิสระศึกษาศาสตรบัณฑิต ไม่ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559*. จาก : www.nesdb.go.th.
- ทิพย์สุดา พุ่มจรง. (2556). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนสลักคอก จังหวัดตราด. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 5(2).
- เทพกร ณ สงขลา. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชนชน: กรณีศึกษาท่องเที่ยวเชิงเกษตรข้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์*, 6(2).
- นภัสนันท์ วินิจวรกิจกุล. (2557). การจัดการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านสาแพะ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง. *การประชุมวิชาการประจำปี 2557*. คณะการจัดการการท่องเที่ยวสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- นิออน ศรีสมยง. (2545). *การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชนบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2542). *การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำรินำในวังพัฒนา*. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2543). *การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สุรัชย์ ภัทรบรรเจิด. (2551). *ความสำเร็จ*. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2559, จาก <http://www.manager.co.th/iBizchannel/ViewNews.aspx?NewsID=9520000011977>
- สำนักงานจังหวัดชุมพร กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชุมพร. (2559). *แผนพัฒนาจังหวัดชุมพร พ.ศ.2557-2560 ฉบับทบทวน*. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2559, จาก http://www.chumphon.go.th/2013/page/general_info.
- อชิป จันทรสุริย์. (2558). *ความสำเร็จบนฐานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาจังหวัดชุมพร. งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 4 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Jan, H. and S. Karel. (2004). *Agrotourism in the context with the rural development. Czech University of life Sciences Prague*. Retrieved July 30, 2009, from www.czu.cz.
- Lamb R. (2008). *How Agritourism Works*. accessed. Retrieved 6, July, 2009, from <http://adventure.howstuffworks.com/agritourism.htm/printable>.
- Paresh V. Joshi and Milind B. Bhujbal. (2012). *Agro-Tourism A Specialized Rural Tourism: Innovative Product of Rural Market. International Journal of Business and Management Tomorrow*, 1-12.